

УДК 336:631.11

© 2014

О.О. Лемішко,

кандидат
економічних
наукНаціональний
університет біоресурсів
і природокористування
України**ЛІКВІДНІСТЬ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ
УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Мета. Визначити сутність економічної категорії «ліквідність» щодо специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств, проаналізувати динаміку показників ліквідності агропідприємств за період 2001 – 2012 рр. та виявити визначальні чинники її забезпечення відповідно до сучасних умов новітніх економічних перетворень в Україні. **Методи.** Діалектичний метод підходу до вивчення фінансових процесів у їх становленні та розвитку; метод економічного аналізу, порівняння, аналогії — для оцінки показників ліквідності в динаміці та порівняно з нормативними. **Результати.** Запропоновано авторське розуміння ліквідності з урахуванням особливостей її вияву щодо специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств, обґрунтовано встановлення нормативного значення коефіцієнта загальної ліквідності для агропідприємств на рівні 1,2 – 2,2. **Висновки.** Враховуючи, що агровиробництву притаманний сезонний розрив між вкладенням і надходженням оборотних коштів, пропонуємо для сільськогосподарських підприємств з метою прискорення перетворення активів у грошову форму та оперативного вирішення питання забезпечення ліквідності здійснювати планування показників ліквідності поквартально.

Ключові слова: баланс, активи, пасиви, ліквідність, оборотні кошти, дестабілізувальні чинники, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. В сучасних умовах новітніх політичних та економічних перетворень Україна отримала можливість увійти до Європейського Співтовариства країн, що динамічно розвиваються. Забезпечення стійкого економічного розвитку є ключовим завданням, що постає перед сільськогосподарськими підприємствами. Однією з головних ознак стійкості є наявність мобільних платіжних засобів, ліквідних активів. Сучасний стан агропідприємств характеризується платіжною кризою, яка гальмує їх стабільне функціонування та активізацію інвестиційного процесу. Вирішити завдання забезпечення ліквідності сільськогосподарських підприємств можливо

лише на основі системного підходу та досконалого аналізу цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ліквідність та платоспроможність підприємства досліджували П. Ревентлоу, Е. Нікбахт, Й. Ворст, А. Гропеллі, О.Я. Базилінська, В.В. Ковальов, Л.А. Костирко, Р.О. Костирко, М.М. Крейніна, Г.В. Савицька, А.М. Поддєрьогін, Л.А. Лахтіонова, В.М. Алексійчук, І.М. Барановський, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко та ін.

Мета досліджень — визначити сутність економічної категорії «ліквідність» щодо специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств та виявлення визначальних чинників її забезпечення відповідно до сучасних умов

новітніх економічних перетворень в Україні.

Результати досліджень. Вплив дестабілізуювальних чинників на розвиток сільського господарства, галузева невизначеність зумовили деградацію складових виробничого та фінансового потенціалу агропідприємств. Зокрема, зменшилися обсяги оборотних фондів, збільшився дефіцит фінансових ресурсів, зросла дебіторська та кредиторська заборгованість, що, у свою чергу, зумовило тривалу кризу неплатежів. Ці негативні тенденції сприяли порушенню фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності сільськогосподарських підприємств.

Ю.С. Цал-Цалко вважає, що ліквідність — це показник фінансового стану, який відображає, як швидко підприємство може безперешкодно продати свої активи, одержувати гроші й повертати борги у міру настання строку їх повернення [8]. О.Я. Базилінська стверджує, що ліквідність — це здатність реалізувати активи за короткий час і без значних витрат [1]. Р.А. Костирко дає таке визначення: «... ліквідність підприємства — це мобільність підприємства, ... можливість підтримувати рівновагу між обсягами і термінами перетворення активів у засоби платежу та обсягами і термінами погашення зобов'язань» [6]. Фундаментальні дослідження щодо ліквідності сільськогосподарських підприємств здійснені О.Є. Гудзь. Науковець акцентує увагу на тому, що ліквідність сільськогосподарського підприємства базується на постійній підтримці об'єктивно необхідного співвідношення між трьома її складовими — власними фінансовими ресурсами підприємства, залученими та розміщеними — через оперативне управління їхніми структурними елементами [4]. Об'єктивна потреба подальших концептуальних досліджень пов'язана насамперед з необхідністю уточнення сутності та особливостей вияву ліквідності агропідприємств. Вважаємо, що ліквідність агропідприємства — це його здатність мобільно і своєчасно знаходити достатні резерви платіжних засобів для виконання фінансових зобов'язань через перетворення активів у засоби платежу. Ліквідне сільськогосподарське підприємство здатне підтримувати поточний фінансовий стан стійким, враховуючи специфіку функціонування сільського господарства та галузеву спеціалізацію.

Головною ознакою ліквідності є переважання оборотних активів над поточними зобов'язаннями. Аналіз динаміки оборотних активів сільськогосподарських підприємств за період 2001–2012 рр. (рис. 1) свідчить про тенденцію до збільшення цього показника. При цьому необхідно зауважити, що питома частка

оборотних активів у структурі активу балансу сільськогосподарських підприємств також мала тенденцію до збільшення: у 2001 р. частка оборотних активів дорівнювала 26,1% у структурі активу балансу, у 2006 р. — 45,2%, у 2012 р. — 62,6%. Загальна тенденція до збільшення питомої частки оборотних активів у структурі активу балансу сільськогосподарських підприємств є позитивним моментом, але одночасно відбулося значне зменшення питомої частки необоротних активів з 73,8% у 2001 р. до 36,8% у 2012 р. в структурі активу балансу. Це пов'язано з болісним явищем деградації складових виробничого потенціалу аграрного сектору, зменшенням обсягів основних фондів, зниженням господарської придатності основних засобів виробництва [2].

Також негативною тенденцією стало те, що в 2012 р. у структурі оборотних активів сільськогосподарських підприємств 42,1% посідали запаси, 35,7% — дебіторська заборгованість за товарними операціями, засобам платежу належало 5,2%, а поточним фінансовим інвестиціям — усього 0,9%. Тобто якісний склад оборотних активів сільськогосподарських підприємств у 2012 р. був незадовільним; частка абсолютно ліквідних активів (кошти та їх еквіваленти в національній та іноземній валюті) катастрофічно мала, а значна частка низьколіквідних активів (запаси) є дестабілізуювальним чинником у забезпеченні ліквідності сільськогосподарських підприємств. На основі узагальненого аналізу методичних засад ліквідності підприємства вважаємо, що одним із напрямів забезпечення ліквідності сільськогосподарських підприємств є збільшення частки коштів та поточних фінансових інвестицій у складі оборотних активів, а також своєчасність трансформації дебіторської заборгованості у грошову готівку.

Динаміка поточних зобов'язань сільськогоспо-

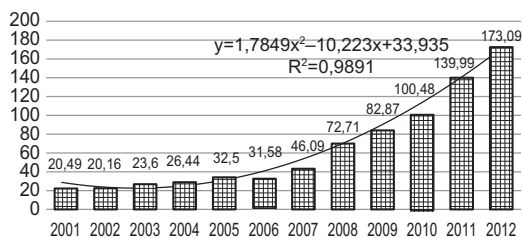

Рис. 1. Динаміка оборотних активів сільськогосподарських підприємств: ■ — оборотні активи, млрд грн; — — поліноміальна (оборотні активи, млрд грн)

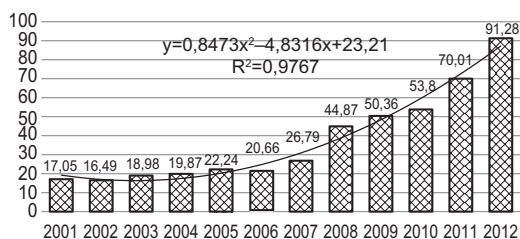

Рис. 2. Динаміка поточних зобов'язань сільськогосподарських підприємств: — поточні зобов'язання, млрд грн; — — поліноміальна (поточні зобов'язання, млрд грн)

дарських підприємств за період 2001–2012 рр. (рис. 2) характеризується тенденцією до збільшення. У 2001р. частка поточних зобов'язань дорівнювала 22,3% у структурі пасиву балансу, у 2006 р. — 33,7%, у 2012 р. — 33%.

Для проведення поглибленого аналізу ліквідності сільськогосподарських підприємств за період 2001–2012 рр. застосуємо систему показників, наведених у таблиці. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, що показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство може погасити на дату складання балансу чи найближчим часом, вважається найжорсткішим критерієм ліквідності підприємства.

Сільськогосподарські підприємства у 2012 р. могли в поточний момент погасити свої короткострокові борги тільки на 12%, тобто платоспроможність перебувала в незадовільному стані. Коефіцієнт швидкої ліквідності показує, яка частина короткострокових зобов'язань погашається за рахунок наявних і майбутніх грошових надходжень та слугує для оцінки можливості погашення підприємством цих зобов'язань у разі його критичного стану. Динаміка цього показника має позитивну тенденцію: якщо коефіцієнт швидкої ліквідності у 2001 р. становив 0,4, що значно менше за нормативне значення,

то у 2012 р. він становив 1,1, що перебуває в межах норми. Тобто сільськогосподарські підприємства мали можливість погасити поточні зобов'язання за рахунок коштів, короткострокових фінансових вкладень та дебіторської заборгованості. Обов'язково потрібно акцентувати увагу на такому моменті: нормативне значення коефіцієнта швидкої ліквідності у 2012 р. було забезпечено переважно за рахунок збільшення розмірів дебіторської заборгованості, питома частка якої у структурі оборотних активів становила 35,71%. Тобто кількісна характеристика коефіцієнта швидкої ліквідності має доповнюватися аналізом якісного складу стану і структури дебіторської заборгованості, а також чинників, які впливають на неї.

Коефіцієнт загальної ліквідності характеризує ступінь покриття поточних зобов'язань поточними активами. Аналіз динаміки цього показника свідчить, що, починаючи з 2005 р. загальна ліквідність сільськогосподарських підприємств мала задовільний стан і не перевищувала нормативного значення. Вважаємо за доцільне наголосити, що економічний процес відтворення в сільському господарстві завжди тісно переплітається з природним, тому сільгоспвиробництву притаманний сезонний розрив між вкладенням і надходженням оборотних коштів, сезонний дефіцит фінансових ресурсів, що, у свою чергу, впливає на можливість розраховуватися за своїми короткостроковими боргами; значна тривалість виробничого циклу істотно позначається на періоді обертання підприємств у вільних грошових ресурсах і темпів погашення кредитів (на що, у свою чергу, значно впливають сезонні коливання ринкової кон'юнктури) нормативне значення цього показника можна встановити у такому релевантному діапазоні: 1,2–2,2. Цілком можливим, на наш

Динаміка показників ліквідності сільськогосподарських підприємств

Показники ліквідності, нормативне значення	На кінець року												Відхилення 2012 р. порівняно з 2001 р.
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Абсолютна ліквідність, нормативне значення 0,2–0,35	0,03	0,04	0,04	0,04	0,05	0,1	0,11	0,14	0,12	0,12	0,12	0,12	0,09
Швидка ліквідність, 1–2	0,4	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8	0,9	0,9	1,1	1,1	1,1	0,7
Загальна ліквідність, 1,5–2,5	1,2	1,2	1,2	1,3	1,5	1,5	2,2	1,6	1,7	1,9	2,0	1,9	0,7
Робочий капітал	2,9	4,1	4,5	5,9	8,9	9,9	15,7	23,6	29,9	38,9	59,9	75,1	72,2

погляд, є встановлення орієнтовного значення цього показника для сільськогосподарських підприємств залежно від динаміки та ритмічності грошових надходжень, щоденної потреби у коштах, своєчасності розрахунків за дебіторською заборгованістю тощо. Однак, безперечно, залишаються незмінними нижня межа (1,2) як мінімальний рівень покриття поточних зобов'язань та верхня межа досліджуваного коефіцієнта (2,2). Якщо поточна ліквідність менша, ніж 1,2, найоптимальнішим шляхом до стабілізації та зростання цього показника буде скорочення кредиторської заборгованості одночасно з нарощенням оборотних активів. Це найреальніший шлях до зростання коефіцієнта поточної ліквідності. Перебільшення ж свідчить про такі негативні явища, як тривала криза неплатежів, дефіцит фінансових ресурсів, перевантаженість складів готової сільгосппродукції, надлишкові виробничі запаси та ін. Якщо загальна

ліквідність буде меншою, ніж 1,2, виникає ризик неплатоспроможності. Індикатором стану ліквідності агропідприємства є робочий капітал. Показник робочого капіталу характеризує частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття його поточних активів [6]. Враховуючи те, що аграрний сектор є ресурсомісткою галуззю, а темпи погашення кредитів сільгоспвиробниками значною мірою залежать від ринкової кон'юнктури, переважання (у вартісній оцінці) оборотних активів над поточними зобов'язаннями є стабілізуючим фактором сільгоспвиробництва. Динаміка збільшення робочого капіталу агропідприємств за період 2001–2012 рр. є позитивною; у 2011 р. величина робочого капіталу становила 42% від загального обсягу оборотних активів сільськогосподарських підприємств, у 2012 р. — 43%, що вважається позитивною тенденцією.

Висновки

Ліквідність сільськогосподарського підприємства — це його здатність мобільно і своєчасно знаходити достатні резерви платіжних засобів для виконання фінансових зобов'язань через перетворення активів у засоби платежу. Враховуючи, що агропромисловому притаманні сезонний розрив між вкладенням і надходженням оборотних коштів, сезонний дефіцит фінансових ресурсів та інші специфічні чинники, пропонуємо сіль-

ськогосподарським підприємствам з огляду на конкретні умови господарювання для прискорення перетворення активів у грошову форму та оперативного вирішення питання забезпечення ліквідності здійснювати планування показників ліквідності поквартально. Вважаємо доречним нормативне значення коефіцієнта загальної ліквідності для сільськогосподарських підприємств встановити у релевантному діапазоні 1,2–2,2.

Бібліографія

1. *Базилінська О.Я.* Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл./О.Я. Базилінська. — К.: Центр навч. літ-ри, 2009. — 328 с.
2. *Бугайчук В.В.* Відродження виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств/В.В. Бугайчук//Економіка АПК. — 2014. — № 3. — С. 108–113.
4. *Грабовецький Б.Є.* Економічний аналіз [Електр. ресурс]/Б.Є. Грабовецький. — Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16011013/ekonomika/analiz_finansovoi_stiykosti_pidpriyemstva/
6. *Гудзь О.Є.* Декомпозиція управління платоспроможністю в сільськогосподарських підприємствах/О.Є. Гудзь//Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: наук. зб.; за ред. І.Г. Ткачук. — Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського нац. ун-ту імені Василя Стефаника, 2012. — Вип. 8. — Т. 2. — С. 236–241.
8. *Економічна наука в забезпеченні розвитку агропродовольчої галузі/Жук В.М.*//Економіка АПК. — 2014. — № 7. — С. 12.
6. *Костырко Р.А.* Финансовый анализ: учеб. пособ./Р.А. Костырко. — Х.: Фактор, 2007. — 784 с.
7. *Поддєрьогін А.М.* Финансовий менеджмент: підруч./А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк, Н.Ю. Невмержицька. — К.: КНЕУ, 2009. — 535 с.
8. *Цал-Цалко Ю.С.* Финансова звітність підприємства та її аналіз: навч. посіб./Ю.С. Цал-Цалко. — К.: ЦУЛ, 2002. — 360 с.
9. *Country Financial Security Index: overview* [Electronic resource]. — Mode of access: <http://www.countryfinancialsecurityindex.com/overview.php>.
10. *The Common Agricultural Policy after 2013*// Internet source: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/index_en.htm.

Надійшла 30.06.2014.